

VALKEAKOSKI (ENT. SÄÄKSMÄKI) PÄIVÖLÄ ETU-SAARI

Rautakautisen röykkiön
kaivaus 1977
Seija K. Sarkki

SISÄLLYS

	sivu
Johdanto	2
Paikan esittely	3
Sijainti ja maaston kuvaus	3
Kaivauksen tekniikka	4
Kaivauksen kulku	5
Tiivistelmä	6
Luettelo kertomukseen liittyvistä kartoista ja kuvatauluista	8
Luettelo kertomukseen liittyvistä diapositiiveista	9
Ote peruskartasta 2132 02 SÄÄKSMÄKI	A 4 9a
Röykkiön pinta turpeen ja mullanpoiston jälkeen 1:25	A 2 10
Röykkiön kehäkiveys ja löydöt 1:25	A 2 11
Profiilit AEB ja CED 1:25	A 2 12
Kuvat negatiiveista 48926-48929	13
" " 48930-48936	14
" " 48937-48941	15

Johdanto

Sääksmäen Päävilän Etu-Saaren rautakautinen kalmistoalue on ollut tunnettu jo ainakin vuodesta 1945, jolloin Esko Sarasmo on inventoinut alueen. Kalmistoa on tämän jälkeen tutkittu useaan otteeseen, aina röykkiö tai muutama kerralla, riippuen siitä, miten ne ovat olleet tuhoutumisuhan eläisinä.

Nyt suoritettu kaivaus tuli ajankohtaiseksi, koska Päävilän maatalousoppilaitos halusi laajentaa röykkiön vieressä sijaitsevaa viljensiiloaan. Päävilän maatalousoppilaitos pyysi museovirasto suorittamaan tutkimuksen, jotta röykkiö täten voitaisiin poistaa ja ko. rakennuksen laajennustyö saataisiin suoritetuksi. Museo-
virasto ottikin ko. kohteen kesän 1977 työsuunnitelmiinsa ja myönsi röykkiön tutkimiseen 1000 mk. minut määrättiin suorittamaan tutkimustyö, ja Päävilän maatalousoppilaitos antoi oppilaitteen apulaisiksi. Kaivaus suoritettiin 23.-27.5.1977.

Helsingissä 21.4.1978

Seija K. Sarkki

Seija K. Sarkki

VALKEAKOSKI (ENT. SÄÄKSMÄKI) PÄIVÖLA ETU-SAARI

Rautakautisen röykkiön (n:o) kaivaus 1977.

kylä: Tarttila, tila: Etu-Saari, rek. n:o 1:61.

Maanomistaja: Päivölän maatalousoppilaitos, os. 37770 Tarttila.

Peruskartta 2132 o2 SÄÄKSMÄKI, painettu 1956.

kaivausalueen koordinaetit: x = 83 82

y = 01 12

z = n. 90 m mpy.

Paikalta ovat löydöt: KM 20119:1-16

Aikaisemmat löydöt: KM 11717:1-171, 12594:1-28, 19186:1-46 ja
19755.

Aikaisemmat tutkimukset: Esko Serasmon inventointi 1945, Jorma Leppäahon kaivaus 1947 (röykkiö n:o 35), Ville Lahun kaivaus 1950 (röykkiö n:o 39), Anja Sarvaan kaivaus 1973 (röykkiö n:o 40) ja Anja Nissisen kaivaus 1975 (röykkiö n:o 41).

Sivut 9-12 ovat kertomukseen liittyviä kertoja.

Sivut 13-15 ovat kuvatauluja, joissa on valokuvat negatiiveista ff. 48926-48941.

Diapositiivit on luetteloitu numeroille 3022-3036.

Luettelo kartoista, kuvatauluista ja diapositiiveista on kertomuksen lopussa sivulla 8-9.

Diar. 5.9.1977.

Sijainti ja maaston kuvaus

Sääksmäen Päivölän Etu-Saaren rautakautinen kalmistoalue sijaitsee Sääksmäen (nykyisin Valkeakosken) Tarttilan kylässä, valtatie n:o 3:lta Toijalaan johtavan tien eteläpuolelle, ko.

tiestä n. 350 m etelään olevalla korkeahkolla mäellä. Nyt tutkittu röykkiö sijaitsee ko. mäen halki Päivölään maatalousoppilaitokseen johtavan tien länsipuolella, n. 20 m tiestä.

Kalmistomäen länsipuoli on nykyisin lähes kokonaan jäänyt erilaisten talousrakennusten alle, mutta sen itäpuoli kasvaa vielä tiheää katajikkoa. Mäkeä ympäröi laajat peltoaukeat kaikkialla muualla paitsi kaakossa, missä mäki laskee melko jyrkästi Saarionjärveen (kartta s. 9a).

Kaivauksen tekniikka

Rutkinukseen veratun vähäisen ajan ja pienen työvoiman vuoksi ei röykkiötä avattu sektoreittain, vaan koko röykkiöstä poistettiin kiveys yhtä aikaa, kerros kerrokselta. Tällöin oli välttämätöntä pingottaa pitkät mitat ristiin röykkiön päälle, niin että ne pysyisivät paikallaan koko kaivauksen ajan, ja näin voitaisiin piirtää profiilit mittojen kohdalta.

Tätä varten pystytettiin tarpeeksi kauaksi röykkiön reunoista tarpeeksi pitkät pealut röykkiön pohjois-, etelä-, itä- ja länsipuolelle. Näiden pealujen väliin pingotettiin ensin tukeva lanca ja siihen kiinnitettiin mitat. Näin muodostui linjat AEB ja CED, joiden kohdalta otettiin pinteveaitukset sekä piirrettiin profiilit (kartat ss. 10-12). Muuten röykkiötä piirrettiin vain turpeen ja mullan alta paljastunut pintekiveys (kartta s. 10) sekä suuret reunakivet ja muut suuret kivet, jotka muodostavat röykkiön kehukset. Niistä osa ulottui hyvin syville ja ne lienevät meakiviä, joiden ympärille röykkiötä on aikoinaan ruvettu rakentamaan (kartta s. 11).

Kaikki kartat piirrettiin 1:25. Kiintopisteinä käytettiin röykkiön lähellä olevaa suurta meakiveä, sen luteraksi saatiin 087.

Kaivauksen kulku

Röykkiöstä näkyi maan pinnalle vain sen pohjoisosassa oleva suuri kivi ja jonkin verran etelä- ja länsireunan kiveystä. Profiililinjoiden merkitsemisen ja pinteavaaituksen jälkeen poistettiin röykkiön päältä turve ja paikoin jopa 25-30 cm vahva multakerros, jotta saataisiin selville röykkiön muoto. Kun turve ja multa oli poistettu, nähtiin, että myös röykkiön itä- ja länsireunoilla oli suurehkot kivet ja röykkiötä reunusti melko isoista kivistä tehty kehys, joka vaikutti lähinnä nelikulmaiselta. myös röykkiön keskellä, suurin piirtein profiililinjoiden kohdalla näytti kulkevan suurehkojen kivien muodostamat linjat niin, että koko röykkiö jakaantui neljään osaan. Muu osa oli kokonaan pienten kivien peitossa. Kiveys oli hyvin tiheä, siinä ei ollut havaittavissa mitään erityistä rakennetta. Kiveyksen välissä oli kauttaaltaan tummaa maata (kartta s. 10, kuvat 2 ja 3 s. 13).

Kiveystä ja sen välissä olevaa maata alettiin poistaa kerroksittain. Kun noin neljä kivikerrosta oli poistettu, alkoi röykkiön lounais- ja luoteisneljänneksestä tulla esiin koristelemattoman, karkean keramiikan palasia sekä muutamia palaneita luonsiruja. Maan tällä puolella röykkiötä, kivien välissä muuttui nokiseksi. Kiveys muuttui tiheämmäksi ja se vaikutti ikään kuin "tilkityltä" ison kiven juurelle. Noin 15-30 cm läpimittaisten kivien välissä oli runsaasti 5-10 cm suuruisia kiviä, suuremmat olivat usein litteitä.

Alas päin kaivettaessa sellimäinen jako tuli yhä selvemmäksi. Lounaisosassa maan kivien välissä muuttui ruskeeksi ja aivan pienet kivet vähenivät. Luoteisosassa kiveys oli edelleen tiheää, ja sen välissä oli runsaasti nokeaa, kivet olivat osittain rapeu-

tuneita ja vaikuttivat palaneilta.

Koko länsipuoliskosta löytyi keramiikan palasia melko runsaasti sekä palaneita luunsiruja, varsinkin suuren kiven länsireunan läheltä ja osittain sen kielekemäisen reunan alta. Toinen keskittymä oli aivan röykkiön lounaisosassa, kahden suurehkon kiven välissä (kartta s. 11).

Löytökerroksen ja kiveyksen alta tuli röykkiön luoteisosassa esiin vaalea, savensekainen hiesumaa, mutta lounaisosassa hyvin punainen ja hieno hiekka, joka jatkui n. 25 cm vahvana kerroksena alas päin. Löytöjä tästä punaisesta hiekasta ei enää tullut.

Röykkiön koilliskulmasta löytyi myös muutama keramiikan palanen limittämisen kiveyksen välistä, suuren kiven juuresta. Myös täällä tuli kiveyksen alta esiin n. 15 cm vahva punainen maaläiskä (kartta s. 11).

Kaakkoisnurkasta löytyi vain muutama keramiikan palanen, eikä siellä myöskään ollut havaittavissa minkäänlaisia maan värjäytymisyyttä.

Tiivistelmä

Tutkitun röykkiön koko oli n. 7x5 m ja muoto lähinnä nelikulmainen, joskin kulmat oli selvästi pyöristetty. Sen pohjoisreunassa oli erittäin iso kivi. Röykkiö oli jaettu suurehkojen kivien sellinmäisesti neljään osaan, joista lounais- ja luoteisosa näyttävät olleen keskeisimmät.

Röykkiö sisältää ehkä kaksi hautausta, joista toinen lienee tapahtunut suurimman kiven kielekkeen alle ja sen viereen, röykkiön luoteisosaan ja toinen röykkiön lounaisosaan, kahden suuren kiven väliin (kartta s. 11). Palaneita luita on tosin vähän, mutta ne löytyivät selvästi kahdesta eri paikasta. Luoteiskulman luissa on muutama selvästi kellonpölsiksi tunnistettava.

Keramiikkalöydöt keskittyivät samoille alueille. Siviilian palaset on karkeaa, koristelematonta keramiikkaa. Muita löytöjä ei löydöstä tullut.

Luettelo kertomukseen liittyvistä kartoista ja kuvataulusta

- Kartat: s. 9a yleiskartta, ote peruskartasta 2132 o2 SAAKSMAKI
 s. 10 Röykkiön pinta turpeen- ja mullanpoiston jälkeen
 1:25 A 2
 s. 11 Röykkiön rehekiveys ja löydöt 1:25 A 2
 s. 12 Profiilit AEB ja CED 1:25 A 2

kuve-

- taulut: s. 13 Kuva 1: turpeenpoisto menossa (neg. 48926)
 Kuvat 2-3: Rökkiö paljastettuna ylhäältä ja etelä-
 kaakosta (neg. 48927-48928)
 Kuva 4: Rökkiön lounaisneljännes n. neljännessä ker-
 roksessa, luoteesta (neg. 48929)
 s. 14 Rökkiö n. neljännessä kerroksessa, etelästä (neg.
 48930-48932), kuva 5
 Kuva 6: Rökkiö n. kuudennessa kerroksessa, etelästä
 (neg. 48934-48936)
 s. 15 Kuva 7: Rökkiön lounaisneljännes n. seitsemännessä
 kerroksessa, eteläkaakosta (neg. 48937-48938)
 Kuva 8: Rökkiön lounaisneljännes, samassa vaihees-
 sa kuin edellä, luoteesta (neg. 48939)
 Kuva 9: Rökkiön koilliskulma n. seitsemännessä
 kerroksessa, koillisesta (neg. 48940)
 Kuva 10: Rökkiön pohjoispuolen kiveystä n. seitse-
 männessä kerroksessa, pohjoiskoillisesta (neg. 48941)

Luettelo kertomukseen liittyvistä diapositiiveista

- 3022 Turpeen poisto, kuvattu itäkoillisesta
- 3023 Sama, kuvattu eteläkaakosta
- 3024 Röykkiö paljastettu, kuvattu eteläkaakosta
- 3025 Fojat työssä, kuvattu kaakosta
- 3026 Röykkiön länsiosaa n. neljännessä kerroksessa, kuvattu eteläkaakosta
- 3027 Röykkiön eteläreuna n. neljännessä kerroksessa, kuvattu itäkaakosta
- 3028 Röykkiön lounaisneljännes n. neljännessä kerroksessa, kuvattu luoteesta
- 3029 Röykkiön itäpuoli n. kuudennessa kerroksessa, kuvattu etelästä
- 3030 Röykkiön länsiosaa n. kuudennessa kerroksessa, kuvattu etelästä
- 3031 Röykkiön lounaisneljännes n. seitsemännessä kerroksessa, kuvattu luoteesta
- 3032 Sama kuvattu etelästä
- 3033 Sama kuvattu itäkoillisesta
- 3034 Röykkiön pohjoispuolta n. seitsemännessä kerroksessa, kuvattu lounaasta
- 3035 Sama kuvattu pohjoiskoillisesta
- 3036 Urakka on suoritettu, kuvattu eteläkaakosta

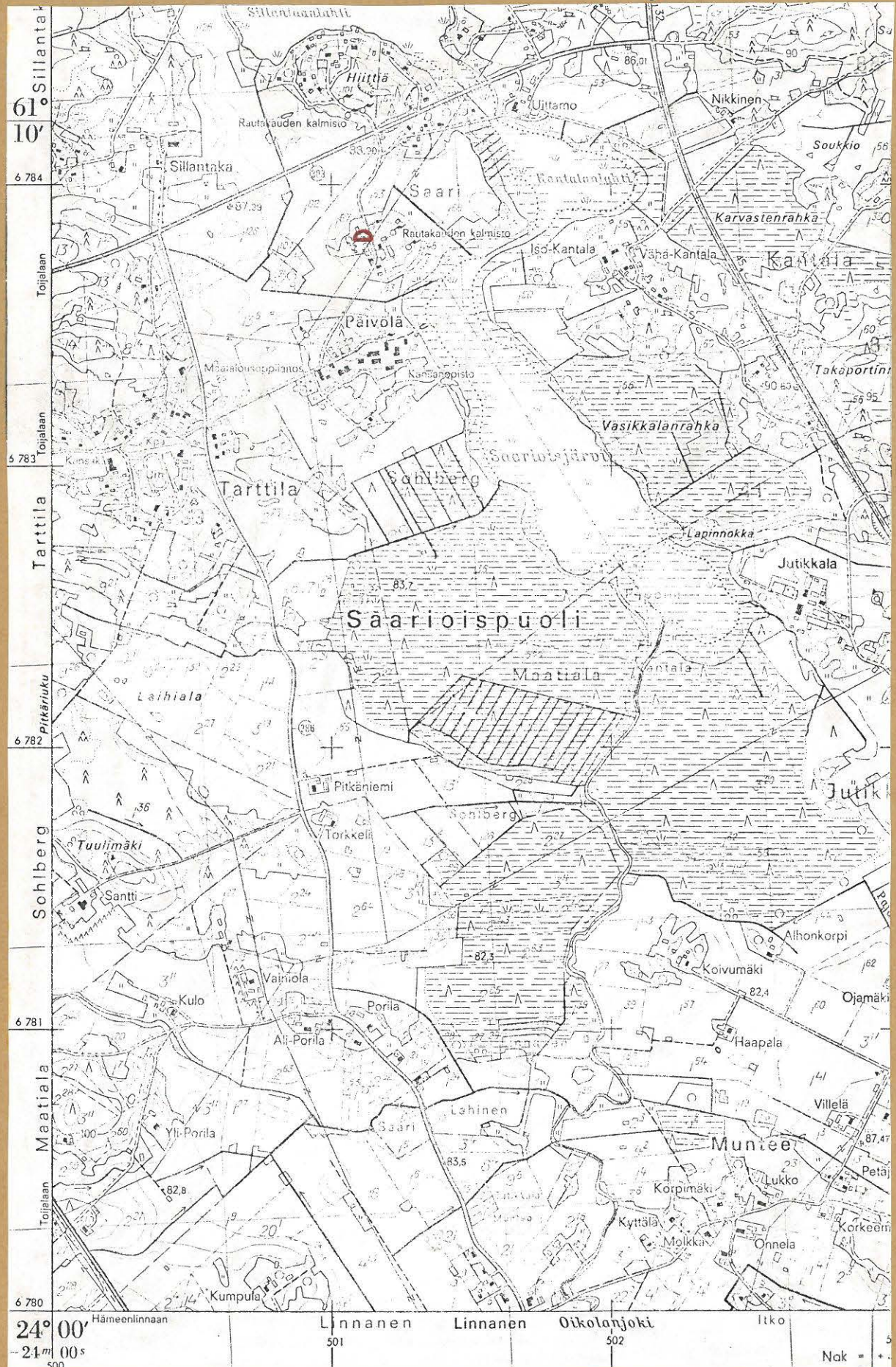
VALKEAKOSKI (ent. Sääksmäki) PÄIVÖLÄ ETU-SAARI
Ote peruskartasta 2132 02

SIVU 9a

SAÄKSMAKI, painettu 1956

Seija Sarkki 1977

VALTATIE N:03

○ tutkittu röykkiö
koordinaatit x = 83 82
y = 01 12
z = n. 90

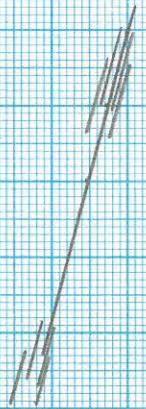
piirrettyä
A 2:lle

Sivu 10
VALKEAKOSKI (ENT. SÄÄKSMÄKI)
PÄIVÖLÄ ETU-SAARI

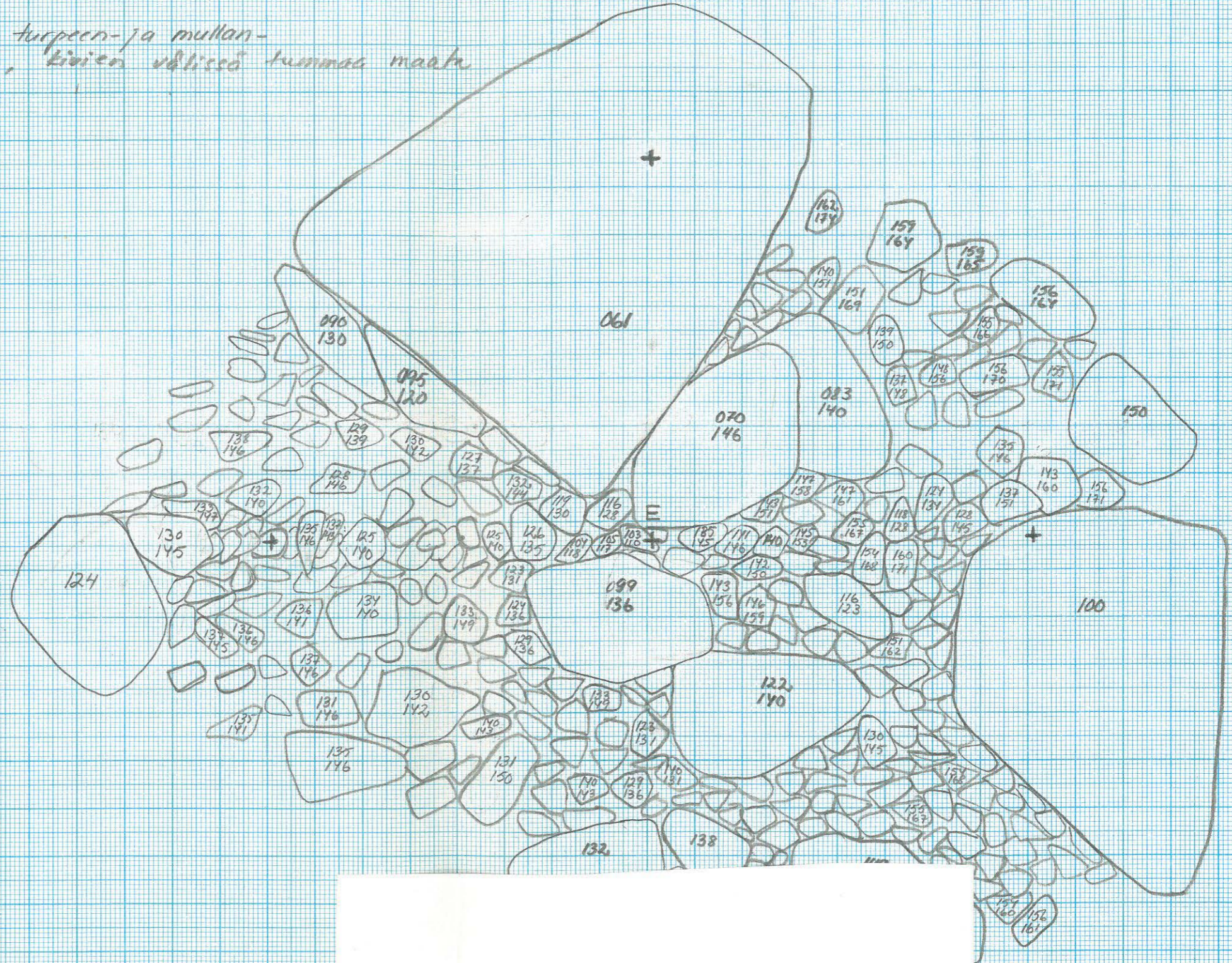
Seija Sarkki 1977
piirt. S. Sarkki

RÖYKKIÖN PINTA turpeen- ja mullan-
poiston jälkeen, kivien välissä tummaa maata

KP 087
MK 1:25

A +

24

33

13

SIVU II
VALKEAKOSKI (ENT. SRÄKSMÄKI)
PÄINÖLÄ ETU-SAARI

SEIJA SARKEI 1999
piirt. S. Sarkei

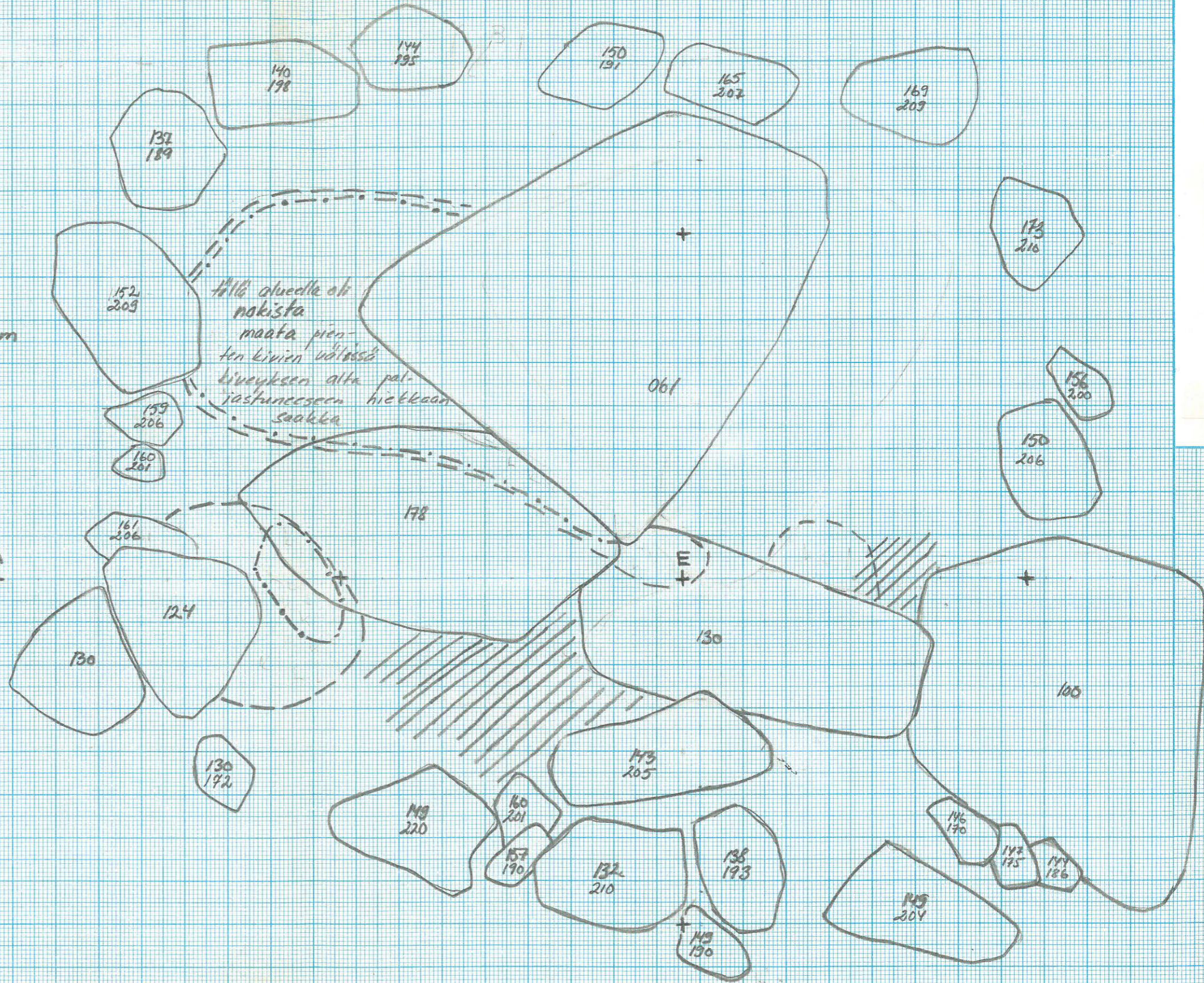
RÖYKKIÖN KEHÄKIVEYS JA LÖYDÖT

KP 087
ME 1:25

--- KERAMUKKARESIINTYMÄT

-.-.- LUVESIINTYMÄT

////// PUNAISTA HIEKKAA
-kiveyksen alla, vahvuus n. 15-25cm

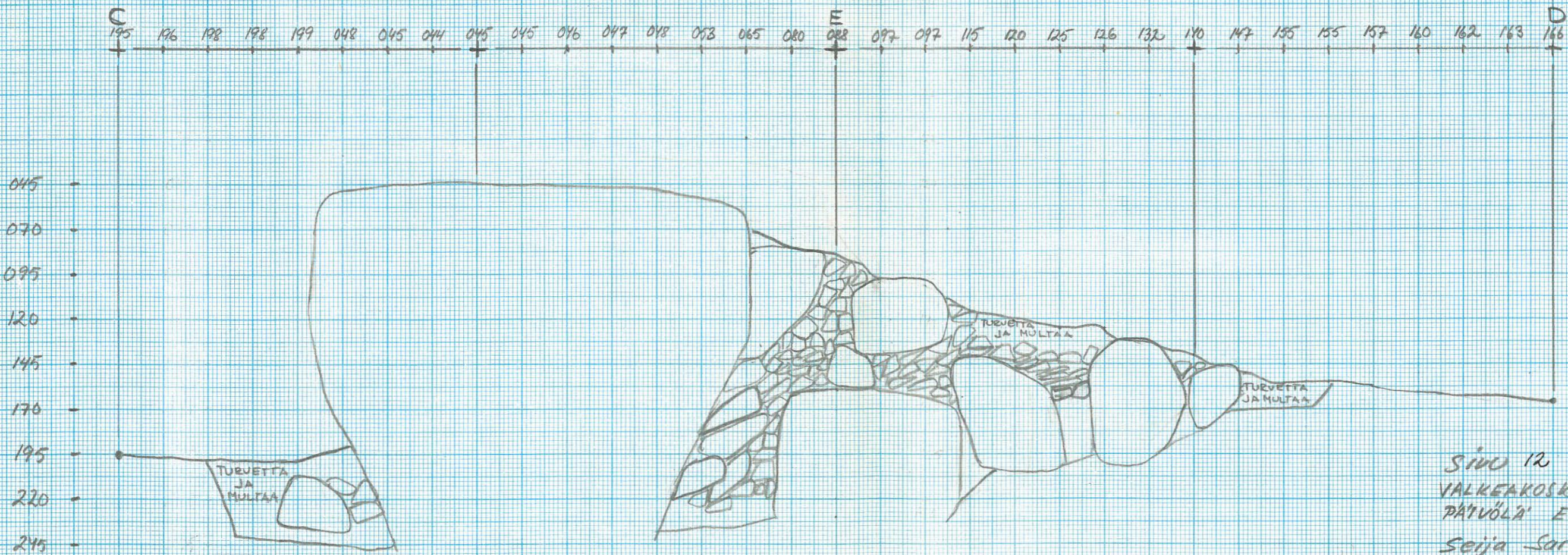
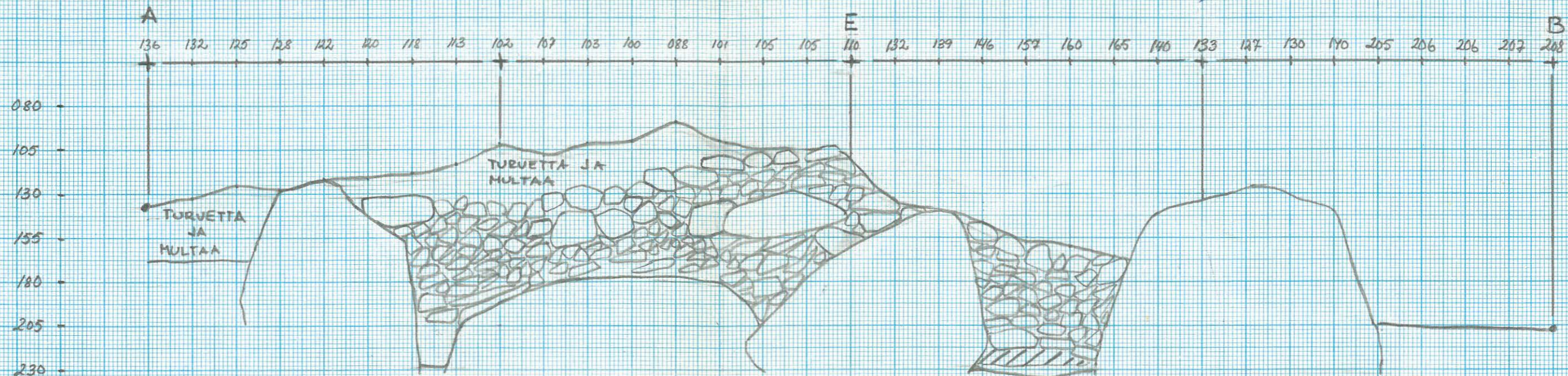

A +

M +

11
2875 x10
28750
316250

152

Sivu 12
VALKEAKOSKI (ENT. SÄÄKSMÄKI)
PATVOLA ETU-SAARI
Seija Sarkki 1977
piirt. S. Sarkki
PROFILIT AEB ja CED
KP 087
MK 1:25
[hatched symbol] punaista hiekkoa
liiveksen välissä tummaa
maata

VALKEAKOSKI (ENT. SÄÄKSMÄKI) PÄIVÖLÄ ETU-SAARI
1977

F.48926
KUVA 1. TURVETTA POISTETAAN RÖYK-
KIÖN PÄLTLÄ, TAUSTALLA PÄI-
VÖLÄN MAATALOUSOPPILAI-
TOISEN NAVETTA RAKENNUS.
KUVATTU ITÄKOILLISESTA.

F.48927
KUVA 2. RÖYKKIÖ KUVATTU SIINÄ VAI-
HESSA, KUN TURVE-JA MUL-
TA ON POISTETTU KIVEYKSEN
PÄLTLÄ. KUVA OTETTU VIE-
REISEN RAKENNUKSEN KATOL-
TA.

F.48928
KUVA 3. SAMAN KAIVAMUSVAIHE KUIN
EDELLEISISSÄ KUVASSA. KU-
VATTU ETELÄKAAKOSTA.

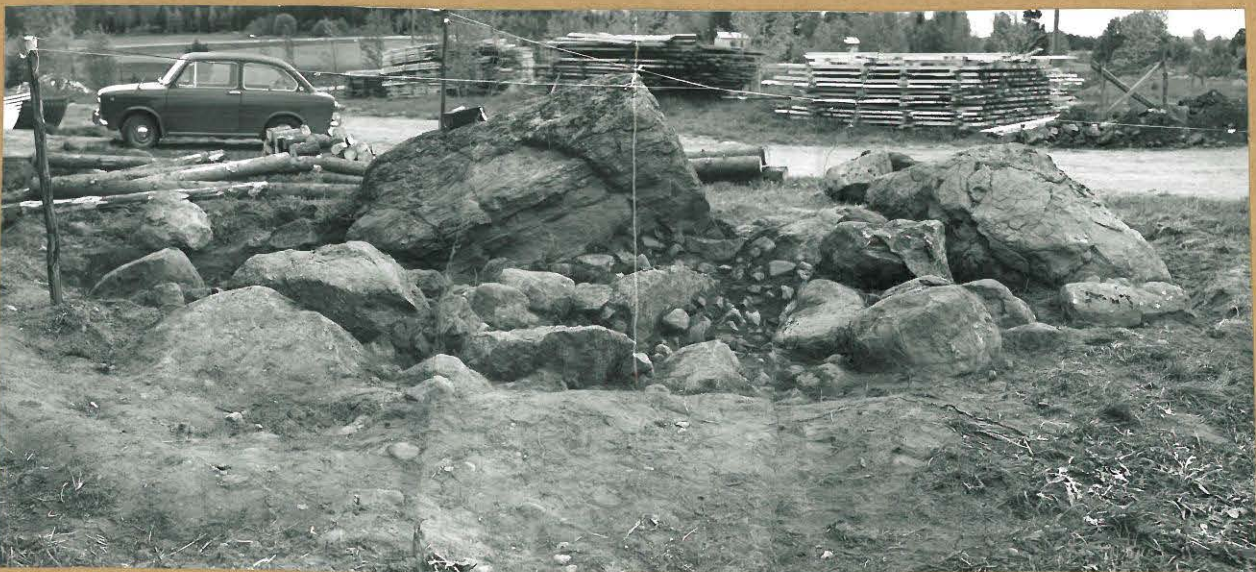
F.48929
KUVA 4. RÖYKKIÖN LÖUNAINNELJÄN-
NESEN TINEÄ KIVEYSN. NEL-
JÄNNESSÄ KERROKSESSA.
KUVATTU LUOTEESTA.

VALKEAKOSKI (ENT. SÄÄKSMÄKI) PÄIVÖLÄ ETU-SAARI
1977

FF. 48930-48933

KUVA 5. RÖYKKIÖ N. NELJÄNNESSÄ KAIVAUKSERROKSESSA. KUVAATTU
ETELÄSTÄ.

FF. 48934-48936

KUVA 6. RÖYKKIÖ N. KUUDENNESSA KAIVAUKSERROKSESSA. KUVAATTU
ETELÄSTÄ.

VALKEA KOSKI (ENT. SÄRKSMÄKI) PÄIVÖLÄ ETU-SAARI
1977

F. 48937-48938

KUVA 7. RÖYKKIÖN LOUNAISNELJÄNNESEN SEITSEMÄNNES-
SÄ KAIVAUSKERROK-
SESSA. SUUREN KIVEN JUURESTA
TULI KERAMIKKAA JA POLTETTUA
LUUTA. KUVATTU ETELÄKAAKOSTA

F. 48939

KUVA 8. RÖYKKIÖN LOUNAISNEL-
JÄNNESEN SAMASSA KAI-
VAUSVAIHEESSA KUIN EDEL-
LÄ. ETUALALLA VASEMPELLA
NOKISTA KIVEYSTÄ, JOSTA
TULI KERAMIKKAA JA
POLTETTUA LUUTA. KUVAT-
TU LUOTEESTA.

F. 48940

KUVA 9. RÖYKKIÖN KOILLISKULMAN
KIVEYSTÄ N. SEITSEMÄNNES-
SÄ KAIVAUSKERROKSESSA.
TÄMÄN KIVEYKSEN ALTA, VA-
SEMMASTA REUNASTA, ISON
KIVEN JUURESTA PALJASTUI
PUNNINEN HIEKKALÄISKÄ,
JOKA ULOTTUI N. 15 CM SY-
VÄLLE. KUVATTU KOILLISES-
TÄ.

F. 48941

KUVA 10. RÖYKKIÖN POHJOISPUO-
LEN KIVEYSTÄ, JOSSA OUI
HIEMAN NOKEA, N. SEIT-
SEMÄNNESKAIVAUS-
KERROKSESSA. KUVATTU
POHJOISKOILLISESTA.